

Суспільні трансформації в умовах війни росії проти України: виклики часу і завдання краєзнавців

Хмельницька обласна організація Національної спілки краєзнавців України
Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут
Центр дослідження історії Поділля Інституту історії України НАН України при
Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка
Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека

СУСПІЛЬНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ росії ПРОТИ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ЧАСУ І ЗАВДАННЯ КРАЄЗНАВЦІВ

**(до 80-річчя доктора історичних наук, професора
Віктора Степановича Прокопчука)**

**МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

(м. Хмельницький, 26 липня 2024 р.)

Хмельницький
2024

Олександр Курок,
Андрій Гриценко,
м. Глухів

ГЛУХІВСЬКИЙ ПЕРІОД НАУКОВОЇ ШКОЛИ ІСТОРИКА ВІКТОРА СТЕПАНОВИЧА ПРОКОПЧУКА

Авторами статті було проаналізовано життєпис та педагогічну й наукову діяльність відомого українського освітянина та історика, професора Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка Віктора Степановича Прокопчука. Зокрема в контексті життєпису зосереджено увагу на діяльність ученого з 2019 року на посаді професора кафедри історії, правознавства та методики навчання університету в Глухові.

Ключові слова: біографістика, М. С. Прокопчук, Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, наука, конференції, пропосографія, колективний портрет.

Дослідження історії першого в Україні закладу вищої педагогічної освіти - Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка має значні напрацювання таких дослідників, як В. І. Белашова [3; 4], Я. М. Гирича [10; 11], А. П. Гриценка [6; 7; 8; 9; 13; 15-20; 22; 24; 25; 27; 28; 31; 32; 34-36; 38; 39; 40; 42; 43; 44; 46; 47; 48; 53; 54; 64; 67; 70-72; 75; 77; 89], В. В. Заїки [50], М. Й. Заремського [51], В. М. Крижанівського [54-62], О. І. Курка [1; 21; 45; 63; 65; 66; 68; 69] та багатьох інших. У світлі підготовки до відзначення 150-річчя від часу заснування відомого закладу вищої освіти цей інтерес, безперечно, зростає.

Від так, у контексті підвищення інтересу до історії університету та вивчення його особистостей і науковців, відкриваються значні перспективи до використання основних методів біографічних досліджень. Не дивлячись на значну кількість досліджених життєписів ряду викладачів (зокрема, В. І. Белашова [2; 6; 25; 26; 39], П. С. Горілого [49], О. І. Задоянчука [37; 75], В. В. Заїки [7; 12; 17; 22; 28; 36], М. Й. Заремського [37; 71], Я. М. Колубовського [52], В. А. Кубицького [9; 16], В. М. Куриленка [8; 31], І. М. Ляшка [4; 24], Л. К. Нарочної [31; 70], Г. Л. Сапітона [13; 19], М. П. Стожка [29; 35; 72] та ін.), ще залишаються малодослідженими або навіть недослідженими життєписи та

Суспільні трансформації в умовах війни росії проти України: виклики часу і завдання краєзнавців

аналізи пропосографічних чи навіть колективних портретів цілого ряду відомих особистостей. Безперечно, потребує більшої уваги постать Віктора Степановича Прокопчука – відомого українського науковця.

До славного 80-літнього ювілею – з дня народження Віктора Степановича, 2024 рік має ще один важливий ювілей – 5 років з часу початку діяльності на посаді професора кафедри історії, правознавства та методики навчання Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. До найдавнішого закладу вищої педагогічної освіти доктор історичних наук, професор, Почесний член Національної спілки краєзнавців України, Заслужений працівник народної освіти України В. С. Прокопчук прийшов знаним фахівцем-істориком, дослідником питань пам'яткоохороної діяльності та краєзнавчого руху, регіоналістом, автором майже півтисячі наукових статей та 66 окремих видань. Також, він, уродженець Дунаєвеччини, уславився значними успіхами у своїй трудовій діяльності: 17-річний завідувач бібліотеки та старший піонервожатий, 18-річний вчитель та перспективний студент з червоним дипломом. Червоною ниткою в житті науковця-професіонала триває педагогічна діяльність. Адже, як зазначає сам, Віктор Степанович, у 1896-1911 роках сільським вчителем був мій дід, у 1930-і – батько, що й визначило професійний вибір. 1967 року закінчив історико-філологічний факультет Кам'янець-Подільського державного педінституту. Дружина й обидві дочки також педагоги» [5, с. 8; 14, с. 15; 34; 88, с. 181].

Після річної служби в армії у Сухопутних військах (згодом став офіцером і має військове звання підполковника) продовжилася вчительська праця: у 26 років – створив перший на Дунаєвеччині сільський історико-краєзнавчий музей, за що був нагороджений Почесною грамотою Міністерства народної освіти УРСР та був призначений директором школи. Також цього ж 1970-го року він став і на весільний рушник – одружившись 22 лютого із Тамарою Костянтинівною Тівою (Прокопчук, 1948 р. н.).

В непростий час (на початку 1980-х та в період активізації громадсько-політичного життя та перші роки незалежності

очоловав (загалом два десятиліття) відділ освіти Дунаєвської районної державної адміністрації. В цей час був нагороджений медаллю «За трудову доблесть» (1988). Паралельно жив і живе, Віктор Степанович, активним громадським життям: у 1988 році - заступник голови Хмельницької обласної організації Українського фонду культури; у 1990 році - учасник установчого з'їзду Всеукраїнської спілки краєзнавців; у 1993 році - член правління спілки та член редколегії всеукраїнського фахового журналу «Краєзнавство», а також - член Національної спілки журналістів України. Цього ж року видатний освітянин Указом № 397 першого Президента України Л. М. Кравчука 15 липня 1993-го за значний особистий внесок у розвиток краєзнавчого руху, збереження національної історико-культурної спадщини було присвоєно почесне звання «Заслужений працівник народної освіти України» [5, с. 8; 14, с. 15; 88, с. 181].

Завдяки активним краєзнавчим дослідженнями В. С. Прокопчук на рубежі 1980-1990-х років прийшов у науку [80; 93; 97]. Його науковим керівником став академік та видатний керівник краєзнавчого руху Петро Тимофійович Тронько. У 1994 році Віктор Степанович здобув науковий ступінь кандидата історичних наук, підготувавши та захистивши на засіданні спеціалізованої вченої ради в Інституті історії України НАН України дисертаційне дослідження з історії краєзнавчого руху на Поділлі. Також цього ж року голова правління Всеукраїнської спілки краєзнавців, академік НАН України П. Т. Тронько підписав Свідоцтво, яким за значний внесок у розвиток краєзнавчого руху, збереження національної історико-культурної спадщини та природних скарбів України було присвоєно звання «Почесний член Всеукраїнської спілки краєзнавців» [5, с. 8; 34; 88, с. 181].

У березні 1996 року до своєї багатогранної діяльності В. С. Прокопчук додав ще й викладацьку (у своїй Альма-матер!) - працюючи за сумісництвом старшим викладачем, а згодом і доцентом кафедри історії Східної Європи та археології Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту (з 1997 року - Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету, з 2003 року - Кам'янець-Подільського державного університету). У 1999 році - член-кореспондент Української академії історичних

Суспільні трансформації в умовах війни росії проти України: виклики часу і завдання краєзнавців

наук. 2001 року відомому науковцю-історичу було присвоєно вчене звання доцента.

1 вересня 2004 року Віктор Степанович перейшов на постійну роботу до Кам'янець-Подільського державного університету, в якому понад десятиліття (до 2015 року) очолював наукову бібліотеку, виявляючи крім неабияких управлінських компетентностей ще й значний науковий інтерес до питань історії, теорії і методики бібліотечної справи, проблем бібліографознавства. У січні 2008 року університету в якому працював вчений, як до речі і Глухівському педагогічному 1 жовтня – цього ж року, Указом Президента В. А. Ющенко було присвоєно статус національного. Не менш плідно В. С. Прокопчук працював на посаді професора кафедри історії народів Росії і спеціальних історичних дисциплін, викладав декілька нормативних та спеціальних курсів, став автором низки навчальних посібників, зокрема «Шкільне краєзнавство» (2010 та 2011 рр.) [94; 95], рекомендованого міністерством освіти і науки України. Був членом спеціалізованої вченої ради Д 26.165.01 Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка [5, с. 8; 14, с. 18-19; 34; 88, с. 182].

20 лютого 2009 року на засіданні спеціалізованої вченої ради в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича на підставі прилюдного захисту дисертації на тему: «Інституціоналізація краєзнавчого руху Правобережної України 20-х років ХХ- початку ХХІ ст.: етапи, форми, напрями діяльності» [83] вченому було присуджено науковий ступінь доктора історичних наук зі спеціальності «Історія України», а диплом доктора наук ДД № 007397 видано рішенням Вищої атестаційної комісії України від 27 травня 2009 року (протокол № 6-06/2). Через два роки - 20 січня 2011-го Атестаційна колегія Мінсосвіти України своїм рішенням (протокол № 1/09 – П) присвоїла йому вчене звання професора [5, с. 8; 14, с. 19-20; 34; 88, с. 182-183].

З 1 вересня 2015 року видатний науковець Віктор Степанович Прокопчук нарешті зміг насолодитися часом для творчості і відпочинку, зокрема в лютому 2016 року відвідав історичні Єгипет та Ізраїль. Утім головним чином, як і раніше, в пріоритеті були

наукові пошуки професіонала. Отож, повернення до життя викладача та університетського науковця на початку 2019 року для 74-річного вченого стали своєрідним майстром-класом для колег-викладачів та здобувачів вищої освіти – молодих науковців. А до того ж, з огляду на функціонування на кафедрі аспірантури за спеціальністю 032 «Історія та археологія» наявність ще одного доктора історичних наук мало ще й виробничу необхідність. Від так, 24 січня Віктор Степанович написав заяву на прийняття на посаду професора кафедри історії, правознавства та методики навчання Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, а з 1 лютого 2019 року наказом № 14-К від 31.01.2019 ректора (також доктора історичних наук, професора, і також – Заслуженого працівника народної освіти України) Олександра Івановича Курка В. С. Прокопчук був прийнятий на посаду. Отож цього річ минув ще один 5-річний ювілей в життєписі Віктора Степановича.

Почерк видатного науковця – за цей час: це поява нових навчальних дисциплін, робота з аспірантами (рецензування дисертацій на здобуття вченого звання доктора філософії в галузі «Гуманітарні науки», але перш за все, активна публікаційна активність. Зокрема, у 2019 році В. С. Прокопчук підготував 13 публікацій та прийняв участь у 6 науково-практичних конференціях (зокрема, з трьома публікаціями у сьомій конференції «Дунаєвеччина очима дослідників, учасників і свідків історичних подій»). Крім цієї традиційної конференції він був співорганізатором всеукраїнської науково-практичної конференції «Старокостянтинівщина та національно - визвольні змагання (100-річчю Української революції 1917-1921 рр. присвячено)». Також учений подав дві статті «Стефан Маковецький - природодослідник, дендролог, ботанік» та «Викликаю вогонь на себе (до 100-річчя Д. Г. Бачинського)» до бібліографічного довідника «Календар знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини». Крім того, побачила світ фахова стаття «Трагедія полковника П. Ф. Болбочана (до 100-річчя страти на ст. Балин)» у збірнику наукових праць Глухівського НПУ ім. О. Довженка «Історичні студії суспільного прогресу».

Утім справою всього 2019-го та декількох попередніх років стали дві фундаментальні й величезні за обсягом (майже 28 та

Суспільні трансформації в умовах війни росії проти України: виклики часу і завдання краєзнавців

понад 32 друкованих аркуші, відповідно) одноосібна монографія В. С. Прокопчука «Заслужені працівники України - уродженці Дунаєвеччини» [51] та у співавторстві з А. І. Камінською «Селище Дунаївці в сузір'ї громад» [90].

У 2020 році кількість публікацій практично подвоїлася (23 = 5,6 друкованих аркуші). Традиційно у фаворитах - «Дунаєвеччина очима дослідників, учасників і свідків історичних подій» (4 публікації, одна з них фундаментальна (1 д. а.) «Освіта на Дунаєвеччині: хроніка поступу»), а ще цього року (чотири) у науково - краєзнавчому збірнику «Хмельницькі краєзнавчі студії». Дві статті було присвячено ювілею доктора історичних наук, професора Ю. В. Телячого («Науковець, освітянин, громадянин (до 50-річчя від дня народження і 30-річчя науково-педагогічної діяльності доктора історичних наук, професора Ю. В. Телячого» (0,8 д. а.) в збірці «Дунаєвеччина очима дослідників, учасників і свідків історичних подій» та «Ювілейні рубежі Ю. В. Телячого» у збірці «Хмельницькі краєзнавчі студії». До того ж, у співавторстві з О. М. Завальнюк підготував біобібліографічний покажчик «Юрій Телячий - український історик, освітянин - управлінець, громадський діяч», започаткувавши серію «Подвижники краєзнавчого руху на Поділлі». До слова традиційно вийшла фундаментальна монографія обсягом близько 24 друкованих аркуші «Людина і час: спогади» [86].

Крім традиційної (того року вже восьмої) Дунаєвечської конференції Віктор Степанович також працював в оргкомітеті XVI Подільської історико-краєзнавчої конференції. В м. Кам'янець - Подільський. Традиційно, побачили світ дві статті у «Календарі знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини на 2021 рік» («Лідер на ниві освіти: До 105-ї річниці з дня народження Петра Григоровича Перепелюка») та «Мариніст з Миньківців: До 100-ї річчя з дня народження Олександра Федоровича Музики». Крім того з'явилася стаття «Музика Олександр Федорович» в «Енциклопедії сучасної України», а також стаття у випуску 13 фахового «Вісника Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки».

З лютого по червень 2020 року професор В. С. Прокопчук проходив стажування за індивідуальною програмою при кафедрі історії України Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя за темою «Пам'яткоохоронна діяльність православного духовенства в XIX – на початку XX ст.»

В 2021 році кількість публікацій залишилась сталою (22 статті) зі збільшенням обсягу (13 друкованих аркуші). У співавторстві з О. П. Реєнтом з'явилася стаття «До 75-річчя доктора історичних наук, професора Л. Баженова» у фаховому журналі групи А «Український історичний журнал». Найбільші за обсягом статті (понад 1 д.а.) були присвячені 30-річчю незалежності України: «На вівтар української незалежності», «Голова Новодунаєвської територіальної громади» та «За українську незалежність і державність», а також ще одній улюбленій тематиці Віктора Степановича (історико-релігійній) – «Фундатори церковного краєзнавства на Поділлі: перший склад ПЄІСК» у Працях Хмельницького церковно - історичного товариства. Крім публікацій В. С. Прокопчук традиційно працював у оргкомітетах численних конференцій того року: «Слідами історії Чемеровеччини (До 515-річчя відомої українки Роксолани (Анастасії Лісовської)» (всеукраїнська наукова історико-краєзнавча 20 листопада в м. Кам'янець-Подільський); «Поділля в добу НЕПу (1921-1928)» (II всеукраїнська наукова історико-краєзнавча конференція 22 грудня в м. Хмельницький); «Рід Острозьких: витоки та надбання» (всеукраїнська науково-практична конференція, присвячена 460-ій річниці надання м. Старокостянтиніву магдебурзького права).

Важливим науковим доважком 2021-го стала ще три фундаментальні праці В. С. Прокопчука: підручник для студентів закладів вищої освіти «Основи краєзнавства» (у співавторстві) й монографії «Творці історії Подільського краю: персоналії» [91] та «Невтомний життєлюб. Іван Сварник у творчості, спогадах і відгуках» [74].

Не дивлячись на повномасштабне вторгнення росії в Україну, 2022 рік і наступні позначилися більш активною діяльністю в контексті підготовки фахових статей при збереженні загальної кількості публікацій (21, що складає понад 9 д. а.). Від так, дещо

Суспільні трансформації в умовах війни росії проти України: виклики часу і завдання краєзнавців

змінилася тематика наукових досліджень, як наприклад фахова стаття в співавторстві «Початковий період кампанії ліквідації неписьменності на Сумщині у 20-х роках ХХ ст.: агітація за грамотність, заохочення до навчання та ідеологічний чинник (за документами Державного архіву Сумської області)» [42].

Відразу чотири публікації обсягом 3 друковані аркуші побачили світ у традиційному науково-краєзнавчому збірнику «Хмельницькі краєзнавчі студії» та ще п'ять в збірці «Дунаєвеччина очима дослідників, учасників і свідків історичних подій». Крім традиційної (того року вже дев'ятої) Дунаєвцької конференції Віктор Степанович також працював в оргкомітеті всеукраїнської науково-краєзнавчої конференції «Україна – дорожка за життя: відповідь нескореного народу», приуроченої 80-річчю утворення УПА та науково-краєзнавчої конференції, приуроченої світлій пам'яті знаного освітянина, громадського діяча, Почесного краєзнавця Ігоря Петровича Русого та 440-ій річниці писемної згадки про с. Теліжинці «Село Теліжинці на Старосинявщині: історія, проблеми, перспективи розвитку».

У 2023 році було написано рекордні майже півсотні статей та тез конференцій, а також збільшилася й кількість фахових статей: наприклад, «Бібліотеки Хмельниччини у перебудовні 1980-ті роки» [78], а також з нової тематики: «Міські судді Чернігівської губернії за 1892–1912 рр. У світлі статистичних матеріалів» [33], «Ідеологічний складник кампанії ліквідації неписьменності та українізації в 1920-1930-х рр. на Сумщині», «Ліквідація неписьменності 20-30-х років ХХ століття як соціальний та політичний проєкт радянської влади: філософський аспект» [66] та «Жанрові особливості радянського образотворчого мистецтва за доби «відлиги» та «застою»» [23], а також «Листи українського фізика П. Г. Борзяка до золотоніського краєзнавця М. Ф. Пономаренка» [30] та «Листування поетеси Ганни Альбрехт та краєзнавця Михайла Пономаренка (1962-1984)» [85].

Традиційно під головування Віктора Степановича відбулася науково-практична конференція «Дунаєвеччина очима дослідників, учасників і свідків історичних подій» та видання вже десятого (ювілейного) збірника науково-краєзнавчих праць. Ще в

одному науково-краєзнавчому збірнику «Краєзнавець Хмельниччини» В. С. Прокопчук був відповідальним редактором.

Також уже традиційно вийшли з-під пера Віктора Степановича у 2023 році й фундаментальні праці: біобібліографічний довідник про краєзнавців Хмельниччини «На службі української науки і краєзнавства» (у співавторстві з Л. В. Баженовим та Ю. В. Телячим; 12,6 д. а.) [73], а також навчально-методичний посібник «Пам'яткоохоронна робота в закладах загальної середньої освіти» (у співавторстві з А. П. Гриценком; 9 д. а.) [77].

2024 рік став важливим у науковій діяльності В. С. Прокопчука, зокрема в контексті рецензування дисертацій на здобуття вченого звання доктора філософії ОНП кафедри «Історія та археологія». Зокрема, 7 лютого 2024 року відбувся успішний захист дисертації асистентки кафедри Н. М. Петренко, а 27 червня 2024 року – аспірантки Б. В. Карабін [96].

У 2024 році вже близько десятка фахових статей: «Краєзнавчий рух 1980-х – 1990-х у поглядах сучасників на прикладі листів М. Іщенка до М. Пономаренка» [84], «Мистецтво відбитку: радянська пропаганда в епоху застою через призму творчості» [87], «Зображення «образу ворога» через радянську пропагандистську сатиру та карикатуру в 1953-1985 рр. на прикладах журналу «Перець»» [82], «Славетний з духовного стану (до 190-річчя від дня народження поета Степана Васильовича Руданського)» [89], а також «Збереження пам'яток історії та культури в умовах війни: роль загальноосвітніх закладів загальної середньої освіти» [81].

Також у 2024 році побачили світ дві фундаментальні праці – монографія «Бібліотечна справа на Хмельниччині (1920-2023)» (у співавторстві з О. Б. Айвазян) [79] та друге доповнене видання навчально-методичного посібника «Пам'яткоохоронна робота в закладах загальної середньої освіти» (у співавторстві з А. П. Гриценком) [89].

За п'ятирічку глухівського наукового періоду значно зріс науковий доробок професора В. С. Прокопчука: 80 окремих видань та близько 650 наукових праць, уміщених у наукових збірниках та журналах України, Австралії, Канади, Польщі та інших країн.

Суспільні трансформації в умовах війни росії проти України: виклики часу і завдання краєзнавців

Список використаних джерел та літератури:

1. Альманах університетської слави: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка (1874-2019) / Гол. редактор О. І. Курок. Суми : ПВП «Видавничий дім «Еллада», 2019, 195 с.
2. Белашов Валерій Іванович: життєпис, наукова і педагогічна діяльність: до 75-річчя від дня народження / Укладачі: А. П. Гриценко, О. А. Чумаченко. Глухів, 2024. 77 с.
3. Белашов В. І. Історіографічна традиція та джерельна база вивчення історії педагогічного університету імені Олександра Довженка (1874–2014 рр.). *Історичні студії історичного прогресу*. 2014. Вип. 2. С. 39-51.
4. Белашов В. І. Ляшко Іван Михайлович: людина, педагог, дослідник. *Історичні студії суспільного прогресу*. 2014. Вип. 1. С. 116–117.
5. Берека В. Є., Телячий Ю. В. Краєзнавство як життєвий покликання науковця. До ювілею Віктора Прокопчука. *Педагогічна газета*. 2019. Лип. – серп. (№ 4). С. 8. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/721559/1/PG-4%20%284%29.pdf>
6. Валерій Іванович Белашов (1949-2022) : біобібліогр. покажчик / Керівник вид. проекту О. І. Курок ; уклад.: А. П. Гриценко, С. П. Жукова, О. А. Чумаченко, О. Ф. Белашова. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2023. 68 с. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/1959> (дата звернення: 10.11.2023).
7. Віктор Володимирович Заїка (1957-2020) : біобібліогр. покажчик / керівник вид. проекту О. І. Курок ; уклад.: А. П. Гриценко, О. Я. Заїка. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2023. 60 с. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/1957> (дата звернення: 11. 04. 2024 р.).
8. Володимир Михайлович Куриленко (1948-2012) : біобібліогр. покажчик до 75-річчя з дня народження / керівник вид. проекту О. І. Курок ; уклад.: А. П. Гриценко, Н. В. Гоголь. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2023. 48 с.
9. Вячеслав Антонович Кубицький (1924-2008) : біобібліогр. покажчик до 100-річчя від дня народження / керівник вид. проекту О. І. Курок ; уклад.: А. П. Гриценко, І. М. Коренева. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. 48 с.
10. Гирич Я. М. Історико-культурна спадщина україно-російського прикордоння: досвід трьох наукових конференцій. *Історичні студії суспільного прогресу*. 2014. Вип. 2. С. 120-130.
11. Гирич Я. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952–1991 рр.» (літери "П, Р, Т, У, Ф, Ц, Ч, Я"). *Історичні студії суспільного прогресу*. 2017. Вип. 5. С. 180-217.
12. Голуб А. Віктор Заїка – видатна особистість у історії міста Глухова Сумської області. *«Глухівські історико-філософські читання»*: збірник наукових праць / [редкол.: Гриценко А. П., голова та ін.]. Глухів, 2024. Вип. 2. С. 71-74. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2919> (дата звернення: 11. 04. 2024 р.).
13. Григорій Львович Сапітон (1901 - 1954) : біобібліогр. покажчик до 70-річчя від дня смерті / керівник вид. проекту О. І. Курок ; уклад.: А. П. Гриценко, В. А. Гриценко. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. 48 с. : фото.
14. Григоренко О.П. Дунаєвщина – мала батьківщина п'яти визначних дослідників вітчизняної історії (нариси життєписів Ф. Шевченка, В. Прокопчука,

Л. Місінкевича, Ю. Телячого, П. Гай - Нижника). *Гілея: наук. вісник* : збірник наукових праць. 2021. Вип. 163. (№ 6-7). Історичні науки. С. 14-30.

15. Гриценко А. П. Видатний глухівський філософ Мечислав Йосипович Заремський. *Глухівський національний педагогічний університет імені О. Довженка: історія, події, особи (До 150-річчя університету)* : колективна монографія / Гол. ред. О. І. Курок. Глухів, 2024. С. 409-416.

16. Гриценко А. В'ячеслав Кубицький: видатний фізик та педагог. «Глухівські історико-філософські читання»: збірник наукових праць / [редкол.: Гриценко А.П., голова та ін.]. Глухів: Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 44-46. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2911>

17. Гриценко А. Глухівський дослідник срібного віку Віктор Заїка. «Глухівські історико-філософські читання»: збірник наукових праць / [редкол.: Гриценко А.П., голова та ін.]. Глухів: Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 28-33. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2905> (дата звернення: 11. 04. 2024 р.).

18. Гриценко А. П., Коліснюк А. А. Глухівський учительський інститут: філософські засади заснування та функціонування. *Культурологічний альманах* 2023. № 2. С. 157-162. URL: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.2.21> (дата звернення: 11. 04. 2024 р.).

19. Гриценко А. Директорство Григорія Сапітона у Глухівському учительському інституті. «Глухівські історико-філософські читання»: збірник наукових праць / [редкол.: Гриценко А. П., голова та ін.]. Глухів, 2024. Вип. 2. С. 24 - 28. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2904> (дата звернення: 11. 04. 2024 р.).

20. Гриценко А. П. Діяльність Глухівського педагогічного інституту (1954 - 2000 рр.). *Глухівський національний педагогічний університет імені О. Довженка: історія, події, особи (До 150-річчя університету)* : колективна монографія / Гол. ред. О. І. Курок. Глухів, 2024. С. 38-47.

21. Гриценко А. П., Курок О. І. До питання періодизації історії Глухівського державного педагогічного інституту на рубежі ХХ-ХХІ століть. *Освіта і наука ХХІ століття* : матеріали звітної наук.-практ. конф. викладачів. (м. Глухів, 4 трав. 2022 р.). 2022. С. 48-49.

22. Гриценко А. П. Дослідник та красзнавець Віктор Володимирович Заїка. *Глухівський національний педагогічний університет імені О. Довженка: історія, події, особи (До 150-річчя університету)* : колективна монографія / Гол. ред. О. І. Курок. Глухів, 2024. С. 401-408.

23. Гриценко А. П., Прокопчук В. С., Чумаченко О. А. Жанрові особливості радянського образотворчого мистецтва за доби «відлиги» та «застою». *Сумський історико-архівний журнал*. 2023. № XLI. С. 23-32.

24. Гриценко А. П. Засновник музею ГНПУ Іван Михайлович Ляшко. *Глухівський національний педагогічний університет імені О. Довженка: історія, події, особи (До 150-річчя університету)* : колективна монографія / Гол. ред. О. І. Курок. Глухів, 2024. С. 417-421.

25. Гриценко А. П. Історична школа Валерія Івановича Белашова. *Глухівський національний педагогічний університет імені О. Довженка: історія, події, особи (До 150-річчя університету)* : колективна монографія / Гол. ред. О. І. Курок. Глухів, 2024. С. 379-386.

Суспільні трансформації в умовах війни росії проти України: виклики часу і завдання краєзнавців

---

26. Гриценко А., Голуб А. Історична школа «Глухівського періоду в історії Гетьманщини» В. І. Белашова. *«Глухівські історико-філософські читання»*: збірник наукових праць / [редкол.: Гриценко А.П., голова та ін.]. Глухів, 2024. Вип. 2. С. 16-21. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2902> (дата звернення: 11. 04. 2024 р.).
27. Гриценко А. П. Історія впровадження методики використання інформаційних ресурсів у практику навчання історії у вітчизняних школах на рубежі XIX-XX ст. *Сіверщина в історії України*. 36. наукових праць. Вип. 7. Київ – Глухів: Центр пам'яткознавства НАН України і УТОPIK, 2014 С. 249 – 252. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sviu_2014_7_62 (дата звернення: 11. 04. 2024 р.).
28. Гриценко А. Краєзнавча діяльність історика Віктора Заїки. *Перші краєзнавчі читання в пам'ять професора Лева Баженова*: Матеріали всеукр. наук.-практ. конференції (м. Хмельницький, 02 червня 2023 р.) / [редкол.: Ю. В. Телячий (гол.), Н. І. Сарай (заступник гол.), С. В. Маркова (заступник гол.) та ін.]. Хмельницький : ХКТЕІ, 2023. С. 76 – 79.
29. Гриценко А. П. Краєзнавча та наукова діяльність Миколи Павловича Стожка. *Глухівський національний педагогічний університет імені О. Довженка: історія, події, особи (До 150-річчя університету)* : колективна монографія / Гол. ред. О. І. Курок. Глухів, 2024. С. 432-437.
30. Гриценко А. П., Прокопчук В.С., Чумаченко О.А. Листи українського фізика П. Г. Борзяка до золотоніського краєзнавця М. Ф. Пономаренка. *Консенсус*. 2023. № 4. С. 123-144. <https://konsensus.net.ua/index.php/konsensus/article/view/26> (дата звернення: 11. 04. 2024 р.).
31. Гриценко А., Хроленко М. Лідія Нарочна – видатна українська методистка викладання природознавства та авторка підручників. *«Глухівські історико-філософські читання»*: збірник наукових праць / [редкол.: Гриценко А.П., голова та ін.]. Глухів, 2024. Вип. 2. С. 107-108. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2931> (дата звернення: 11. 04. 2024 р.)
32. Гриценко А. П. Матеріали до біобібліографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952–1991 рр. (Доповнення)». / керівник вид. проєкту О. І. Курок ; уклад.: А. П. Гриценко. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. 48 с.
33. Гриценко А. П., Чумаченко О. А., Прокопчук В. С. Миські судді Чернігівської губернії за 1892–1912 рр. У світлі статистичних матеріалів. *«Актуальні питання у сучасній науці (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка», Серія «Історія та археологія»)»*: журнал. 2023. № 8 (14) С. 965–976. <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/5858/5891> (дата звернення: 11. 04. 2024 р.).
34. Гриценко А. П. Наукова діяльність Віктора Степановича Прокопчука. *Глухівський національний педагогічний університет імені О. Довженка: історія, події, особи (До 150-річчя університету)* : колективна монографія / Гол. ред. О. І. Курок. Глухів, 2024. С. 422-431.
35. Гриценко А. Наукова діяльність Миколи Павловича Стожка. *«Глухівські історико-філософські читання»*: збірник наукових праць / [редкол.: Гриценко А.П., голова та ін.]. Глухів, 2024. Вип. 2. С. 36–40. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2909> (дата звернення: 11. 04. 2024 р.).

36. Гриценко А. П. Некрологи. Пам'яті Віктора Володимировича Заїки. *Сіверянський літопис*. 2023. № 6. С. 147. URL: <https://sl-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/413/356> (дата звернення: 11. 04. 2024 р.)
37. Гриценко А. П. Олександр Іванович Задоянчук: перший професійний політолог в університеті. *Глухівський національний педагогічний університет імені О. Довженка: історія, події, особи (До 150-річчя університету)* : колективна монографія / Гол. ред. О. І. Курок. Глухів, 2024. С. 395-400.
38. Гриценко А. П., Колієнко А. А. Особливості викладання історії та релігійного виховання в Глухівському учительському інституті (1874-1917 рр.). *Культурологічний альманах*. 2023. Вип. 3. С. 119-125. URL: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.3.16> (дата звернення: 11. 04. 2024 р.).
39. Гриценко А. Пам'яті Валерія Івановича Белашова (1949–2022). *Сіверянський літопис*, 2023. № 3. С. 141-142. URL: <https://sl-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/353/299> (дата звернення: 10.11.2023).
40. Гриценко А. П., Ащанулова Т. А. Порівняльна характеристика соціального статусу та рівня життя викладачів Глухівської чоловічої гімназії та Глухівського учительського інституту в 1870-х – 1900-х роках. *Сумський історико-архівний журнал*. 2022. № XXXIX. С. 26 - 32. DOI: doi.org/10.21272/shaj.2022.i39.p.25 (дата звернення: 11. 04. 2024 р.).
41. Гриценко А. Постагь видатного глухівського філософа Мечислава Заремського. «Глухівські історико-філософські читання»: збірник наукових праць / [редкол.: Гриценко А. П., голова та ін.]. Глухів, 2024. Вип. 2. С. 99-103. URL <http://46.201.250.252/handle/123456789/2929> (дата звернення: 11. 04. 2024 р.).
42. Гриценко А. П., Чумаченко О. А., Прокопчук В. С. Початковий період кампанії ліквідації неписьменності на Сумщині у 20-х роках ХХ ст.: агітація за грамотність, заохочення до навчання та ідеологічний чинник (за документами Державного архіву Сумської області). *Сумський історико-архівний журнал*. 2022. № XXXVIII. С. 48-56. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/88629> (дата звернення: 11. 04. 2024 р.).
43. Гриценко А. П. Розвиток Глухівського педагогічного інституту у 1990 х роках. *Сіверщина в історії України: збірник наукових праць*. 2022. Вип. 15. С. 140-147. URL: https://nz-hlukhiv.com.ua/wp-content/uploads/sivershuna/sivershuna_2022.pdf (дата звернення: 10.11.2023).
44. Гриценко А. П. Становлення та розвиток історико-філологічної освіти. Кафедра історії, правознавства та методики навчання. *Глухівський національний педагогічний університет імені О. Довженка: історія, події, особи (До 150-річчя університету)* : колективна монографія / Гол. ред. О. І. Курок. Глухів, 2024. С. 348-377.
45. Гриценко А. П., Курок О. І. Традиція проведення науково-практичних конференцій з історії у Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка. *Актуальні питання дослідження історичної науки й викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах реформування: збірник наукових праць*. Глухів, 2023. Вип. 2. С. 13-22. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2224> (дата звернення: 11. 04. 2024 р.).
46. Гриценко А. П. Святкування 50-річчя від дня створення Глухівського учительського інституту у 1924 році. *Наука та освіта в умовах війни: Глухівський*

Суспільні трансформації в умовах війни росії проти України: виклики часу і завдання краєзнавців

національний педагогічний університет імені Олександра Довженка» : матеріали звітної науково-практичної конференції викладачів, докторантів, аспірантів та молодих учених, здобувачів вищої та фахової передвищої освіти (розділ вища школа). Глухів, 2024. С. 49-52.

47. Гриценко А. П., Ащанулова Т. А. Управлінці Глухівського учительського інституту (1874-1991 рр.). *Історико-краєзнавчі дослідження: традиції та інновації*: матеріали VI Міжнародної наукової конференції (Суми, 8 - 9 грудня 2023 р.). У 2-х ч. Ч. 1. Суми: ФОП Цьома С.П., 2024. С. 75-79.

48. Гриценко В. Діяльність євреїв у глухівському педагогічному інституті. «Глухівські історико-філософські читання»: збірник наукових праць / [редкол.: Гриценко А.П., голова та ін.]. Глухів, 2024. Вип. 2. С. 84-88. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2924> (дата звернення: 11. 04. 2024 р.).

49. Гриценко В. Постать директора глухівського педагогічного технікуму Платона Горілого. «Глухівські історико-філософські читання»: збірник наукових праць / [редкол.: Гриценко А.П., голова та ін.]. Глухів, 2024. Вип. 2. С. 94-96. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2927> (дата звернення: 11. 04. 2024 р.).

50. Заїка В. В. Глухівський вчительський інститут в системі освітництва північно-східної України другої половини XIX – початку XX ст. *Сумська старовина*. 2013. № 41-42. С. 51-52.

51. Заслужені працівники України - уродженці Дунашеччини / автор-упорядн. В. С. Прокопчук; ред. рада: Бернашевський О.В., Баженов Л.В., Прокопчук В.С., Телячий Ю.В. Дунаївці; Кам'янець-Подільський: Зволейко Д. Г., 2019. 344 с.: іл.

52. Заремський М. Й. Історіографія Я. М. Колубовського та її вплив на розвиток філософського процесу. *Матеріали четвертої Сумської обласної наукової історико-краєзнавчої конференції*. Суми, 2001. С. 63-67.

53. Календар знаменних дат і подій історії Глухівщини: 2023 рік. Довідкове видання / Автор-упорядник: Андрій Гриценко. Глухів: Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2023. 78 с.

54. Кириченко А. В. Історія Глухівського учительського інституту 1874 по 1924 роки : бібліогр. покажчик до 150-річчя з часу заснування університету / керівник вид. проекту О. І. Курок ; уклад.: А. П. Гриценко; В. М. Крижанівський . Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. 48 с.

55. Крижанівський В. М. Викладачі Глухівського інституту (1874-1924 рр.). Біобібліографічний словник. Глухів ; Кропивницький : [Б. в.], 2017. 95 с.

56. Крижанівський В. М. Історія в системі навчальних дисциплін Глухівського учительського інституту (1874-1914 рр.). *Сіверщина в історії України*. Збірник наукових праць - Київ-Глухів, 2017. Вип.10 С. 310-312.

57. Крижанівський В. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1924-1941 рр.». *Історичні студії суспільного прогресу*. 2018. Вип. 6. С. 112-147. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2018_6_13 (дата звернення: 11. 04. 2024 р.).

58. Крижанівський В. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952-1991 рр.». *Історичні студії суспільного прогресу*. 2014. Вип. 2.

С. 99-112. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2014_2_16 (дата звернення: 11. 04. 2024 р.).

59. Крижанівський В. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952 – 1991 рр.» (літера «К»). *Історичні студії суспільного прогресу*. 2015. Вип. 3. С. 113 – 125. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2015_3_16 (дата звернення: 11. 04. 2024 р.).

60. Крижанівський В. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952 – 1991 рр.» (літери «Л, О»). *Історичні студії суспільного прогресу*. 2016. Вип. 4. С. 149 – 158. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2016_4_16 (дата звернення: 11. 04. 2024 р.).

61. Крижанівський В. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952 – 1991 рр.» (літери «С, Ш, Х, Ю»). *Історичні студії суспільного прогресу*. 2017. Вип. 5. С. 311 – 333. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2017_5_23 (дата звернення: 11. 04. 2024 р.).

62. Крижанівський В. М. Спогади родини Полярушів про Глухівський педагогічний інститут (1964–1972 рр.). *Історичні студії суспільного прогресу*. 2014. Вип. 1. С. 88-94. URL: <http://issp.gnpu.edu.ua/sites/default/files/doc/14.pdf> (дата звернення: 23.03.2023 р.).

63. Курок О., Гриценко А. Крижанівський В., Чумаченко О. Глухівський інститут у 1917–1924 рр.: між дерусифікацією та українізацією. *Сіверянський літопис*. 2023. № 1. С. 37–43. DOI: <https://doi.org/10.58407/litopis.230105> (дата звернення: 11. 04. 2024 р.).

64. Курок О. І., Гриценко А. П. Досвід формування професійної компетентності майбутніх учителів історії у Глухівському учительському інституті у 1874–1917 роках. *Сіверщина в історії України*. Зб. наукових праць. Вип. 13. Київ – Глухів, 2020. С. 233–237.

65. Курок О., Гриценко А. Заснування Глухівського учительського інституту. *Актуальні питання дослідження вітчизняної історії й викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах НУШ*: збірник наукових праць. Глухів, 2022. Вип. 1. С. 19-23.

66. Курок, О., Гриценко, А., Прокопчук В. Ліквідація неписьменності 20-30-х років ХХ століття як соціальний та політичний проєкт радянської влади: філософський аспект. *Сумський історико-архівний журнал*. 2023. № XL. С. 12 – 18. URL: doi.org/10.21272/shaj.2023.i40.p.12 (дата звернення: 11. 04. 2024 р.).

67. Курок О. І., Гриценко А. П. Організація фахової підготовки майбутніх педагогів у Глухівському учительському інституті у 1870-х роках. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. 2022. Вип. 50, № 3, Ч. 1 С. 12-24. URL: <https://drive.google.com/file/d/182VCBkC9-qYdkoz1j2mGgLebtmGkplDdo/view> (дата звернення: 11. 04. 2024 р.).

68. Курок О., Гриценко А. Славні ювілеї глухівського національного педагогічного університету в 2024 році. «Глухівські історико-філософські читання»: збірник наукових праць. Глухів, 2024. Вип. 2. С. 11–15. <http://46.201.250.252/handle/123456789/2906> (дата звернення: 11. 04. 2024 р.).

Суспільні трансформації в умовах війни росії проти України: виклики часу і завдання краєзнавців

---

69. Курок О. І., Гриценко А. П. Традиції історико-філософської школи Глухівського університету: роль персоналій в її розвитку. *«Глухівські історико-філософські читання пам'яті Валерія Белашова, Мечислава Заремського, Віктора Заїки та Юрія Коваленка»*: збірник наукових праць. Глухів, 2023. Вип. 1. С. 10-14.
70. Лідія Кирилівна Нарочна (1924-2015) : біобібліогр. покажчик до 100-річчя від дня народження / керівник вид. проєкту О. І. Курок ; уклад.: А. П. Гриценко, М. В. Хроленко, І. М. Коренева. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. 48 с.
71. Мечислав Йосипович Заремський (1951-2022) : біобібліогр. покажчик / керівник вид. проєкту О. І. Курок ; уклад.: А. П. Гриценко, І. М. Заремська. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2023. 48 с. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/1958> (дата звернення: 11. 04. 2024 р.).
72. Микола Павлович Стожок (1923-2003) : біобібліогр. покажчик до 100-річчя з дня народження та 20-річчя з дня смерті / керівник вид. проєкту О. І. Курок ; уклад.: А. П. Гриценко. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2023. 68 с. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2182> (дата звернення: 11. 04. 2024 р.).
73. На службі української науки і краєзнавства: біобібліогр. довідн. про краєзнавців Хмельниччини / упорядн.: Баженов Л.В., Прокопчук В.С., Телячий Ю.В. Хмельницький: Стрихар А.М., 2023. 251 с.: фото.
74. Невтомний життєлюб. Іван Сварник у творчості, спогадах і відгуках / Центр дослідж. іст. Поділля Ін-ту іст. України НАН України при КПНУ ім. І. Огієнка; ХОУНБ; Хмельниц. обл. літ. музей; [уклад.: В. С. Прокопчук, К. А. Чабан, В. І. Горбатюк; реценз.: І. І. Сварник, Л. В. Лучкіна]. Житомир: ТОВ «Видавн. дім «Бук-Друк», 2021. 188 с.: фото.
75. Олександр Іванович Задоянчук (1959-2002) : біобібліогр. покажчик до 65-річчя від дня народження / керівник вид. проєкту О. І. Курок ; уклад.: А. П. Гриценко. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. 42 с.
76. Основи краєзнавства: підручник для студентів закладів вищої освіти / НАН України, Нац. спілка краєзн. України; за ред. О. П. Ресента; [авт. кол.: Л. В. Баженов, Г. В. Бондаренко, Р. В. Маньківська, В. С. Прокопчук, О. А. Удод та ін.]. 2-ге вид., доп. Київ, 2021. 376 с.
77. Пам'яткоохоронна робота в закладах загальної середньої освіти: навчально-методичний посібник / укладачі: Прокопчук В. С., Гриценко А. П. Глухів: Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2023. 146 с.: фото. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2066> (дата звернення: 11. 04. 2024 р.).
78. Прокопчук В., Гриценко А. Бібліотеки Хмельниччини у перебудовні 1980-ті роки. *Консенсус*. 2023. № 1. С. 99-118. <https://doi.org/10.31110/consensus/2023-01/099-118> (дата звернення: 11. 04. 2024 р.).
79. Прокопчук В.С., Айвазян О.Б. Бібліотечна справа на Хмельниччині (1920-2023): монографія. Дунаївці; Хмельницький: Стрихар А.М., 2024. 428 с.
80. Прокопчук В. С. Бібліотеки Хмельниччини : від заснування до наших днів. *Освіта, наука і культура на Поділлі*: зб. наук. праць. / редкол. : П. Т. Тронько (голова), О.М. Завальнюк (відп. ред.) [та ін.]. Кам'янець-Поділ., 2009. С. 3-39.
81. Прокопчук В. С., Гриценко А. П. Збереження пам'яток історії та культури в умовах війни: роль загальноосвітніх закладів загальної середньої освіти. *Консенсус*. 2024. № 2.

82. Прокопчук В. С., Гриценко А. П., Чумаченко О. А. Зображення «образу ворога» через радянську пропагандистську сатиру та карикатуру в 1953-1985 рр. на прикладах журналу «Перець». *Актуальні питання у сучасній науці (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка», Серія «Історія та археологія»):* журнал. 2024. № 2 (20). С. 890-901. <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/9196> (дата звернення: 11. 04. 2024 р.).
83. Прокопчук В. С. Інституціоналізація краєзнавчого руху Правобережної України 20-х років ХХ – початку ХХІ ст.: етапи, форми, напрями діяльності : монографія. Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2009. 600 с.
84. Прокопчук В. С., Гриценко А. П. Краєзнавчий рух 1980-х – 1990-х у поглядах сучасників на прикладі листів М. Іщенка до М. Пономаренка. *Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»):* журнал. 2024. № 2(20). С. 1660-1663.
85. Прокопчук В. С., Гриценко А. П., Чумаченко О. А. Листування поетеси Ганни Альбрехт та краєзнавця Михайла Пономаренка (1962-1984). *Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»):* журнал. 2023. № 12 (18). С. 999-1010.
86. Прокопчук В. С. Людина і час: спогади. Дунаївці; Кам'янець-Подільський: Зволейко Д. Г., 2020. 412 с.: іл.
87. Прокопчук В. С., Гриценко А. П. Мистецтво відбитку: радянська пропаганда в епоху застою через призму творчості. *Актуальні питання у сучасній науці (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка», Серія «Історія та археологія»):* журнал. 2024. № 3 (21). С. 1179-1191. <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/9986/10039> (дата звернення: 11. 04. 2024 р.).
88. Прокопчук Віктор Степанович. *На службі української науки і краєзнавства: біобібліогр. довідн. членів ХОО НСКУ / упорядн.: Л. В. Баженов, В. С. Прокопчук, Ю. В. Телячий. Хмельницький, 2023. Вип. 1. С. 181-183.*
89. Прокопчук В. С., Гриценко А. П. Пам'яткоохоронна робота в закладах загальної середньої освіти: навчально-методичний посібник: 2-ге видання: доповнене. Суми: ФОП Цьома С. П., 2024. 136 с.
90. Прокопчук В. С., Камінська А. І. Селище Дунаївці в сузір'ї громад. Дунаївці; Кам'янець-Подільський, 2019. 560 с.
91. Прокопчук В. С., Пентюк Б. М. Славетний з духовного стану (до 190-річчя від дня народження поета Степана Васильовича Руданського). *Краєзнавство: наук. журн.* Київ, 2024. Вип. 1. С. 87-94. http://resource.history.org.ua/publ/kraeznavstvo_2024_1_10 (дата звернення: 11. 04. 2024 р.).
92. Прокопчук В. С. Творці історії Подільського краю: персоналії / Центр дослідж. історії Поділля Інституту історії України НАН України; рецензенти: Л. В. Баженов, Л. В. Лучкіна, О. А. Чумаченко. Дунаївці; Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д. Г., 2021. 552 с.: іл.
93. Прокопчук В. С. Український комітет краєзнавства на етапі становлення (1925-1929 рр. ХХ ст.). *Краєзнавство.* 2005. № 1-4. С. 51-57.

Суспільні трансформації в умовах війни росії проти України: виклики часу і завдання краєзнавців

---

94. Прокопчук В. С. Шкільне краєзнавство: навчальний посібник / наук. ред. П.Т. Тронько; МОН України, Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. Івана Огієнка. Київ - Кам'янець-Подільський: Кондор, 2010. 240 с.

95. Прокопчук В. С. Шкільне краєзнавство: навч. посіб. Київ: Вид-во «Кондор», 2011. 338 с.

96. Успішний захист дисертації зі спеціальності 032 Історія та археологія в Університеті. *Офіційний сайт Навчально-наукового інституту філології та історії Глухівського НПУ ім. О. Довженка*. URL: <http://nnifi.gnpu.edu.ua/uspishnyi-zahyst-dysertatsii-zi-spetsialnosti-032-istoriia-ta-arkheolohiia/> (дата звернення: 11. 04. 2024 р.).

97. Тронько П., Прокопчук В. Український комітет краєзнавства: історія становлення й наслідки діяльності. *Краєзнавство*. 2010. № 1-2. С. 75-96. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/31977> (дата звернення: 11. 04. 2024)

*Петро Слободянюк,
м. Хмельницький*

НАЦІОНАЛЬНА ГОРДІСТЬ ПОДІЛЛЯ

Висвітлюється життєвий і творчий шлях Віктора Степановича Прокопчука – історика, краєзнавця, педагога, бібліотекознавця, громадського діяча, доктора історичних наук, члена-кореспондента УАІН, заслуженого працівника народної освіти України, професора.

Ключові слова: *Віктор Степанович Прокопчук, Дунаєвеччина, Кам'янець-Подільський, краєзнавство, поділезнавство, освіта, наука, бібліотекознавство.*

Високе звання ВЧИТЕЛЬ повною мірою відноситься до потомственного вчителя Віктора Степановича Прокопчука – історика, краєзнавця, педагога, бібліотекознавця, громадського діяча, доктора історичних наук, члена-кореспондента УАІН, заслуженого працівника народної освіти України, професора. Адже всі ці його звання і титули несуть у своєму змістовному понятті значення «НАВЧАТИ», «ПРОСВІЩАТИ». Доречно заважити, що вчителювання є одним з найдавніших занять в історії людства. Тому не дарма повага до людей, які володіють певними знаннями про життя і передають їх іншим проповідується в усіх відомих віровченнях. Досить згадати значення гуру в індуїзмі; лам